

Briselē, 2021. gada 1. oktobrī
(OR. en)

12174/21

SOC 536
EMPL 390
EDUC 309
ECOFIN 887

PIEZĪME

Sūtītājs:	Sociālās aizsardzības komiteja
Saņēmējs:	Pastāvīgo pārstāvju komiteja / Padome
Temats:	Būtiskākās sociālās problēmas: svarīgākie <i>SPC</i> vēstījumi, kuru pamatā ir gada pārskats par Sociālās aizsardzības pārraudzības instrumentu – apstiprināšana

Pielikumā ir pievienoti svarīgākie vēstījumi, kuru pamatā ir gada pārskats par Sociālās aizsardzības pārraudzības instrumentu un norises sociālās aizsardzības politikas jomā un kurus galīgajā redakcijā 2021. gada 21. septembrī sagatavoja Sociālās aizsardzības komiteja, gatavojoties to apstiprināšanai Padomē (*EPSCO*) 2021. gada 15. oktobrī.

Pilns ziņojuma teksts ir iekļauts dokumentā 12174/21 ADD 1.

Sociālās aizsardzības pārraudzības instrumenta (SAPI) valstu profili, kuri pievienoti šim ziņojumam, ir izklāstīti dokumentos 12174/21 ADD 2-4.

Svarīgākie vēstījumi

1. **Sociālās aizsardzības komiteja (SPC), pildot savas pilnvaras saskaņā ar LESD 160. pantu, ir Padomei sagatavojusi gada pārskatu par sociālo situāciju Eiropas Savienībā un politikas norisēm dalībvalstīs**, kura pamatā ir visjaunākie pieejamie dati un informācija. Pamatojoties uz minēto informāciju, *SPC* izceļ šādus konstatējumus un kopīgas prioritātes, kas būtu jāņem vērā, sagatavojot 2022. gada ilgtspējīgas izaugsmes stratēģiju.

Plaši izplatīti sociālie uzlabojumi desmitgades beigās, uz ko attiecas stratēģija "Eiropa 2020", ...

2. **Pirms Covid-19 pandēmijas uzliesmojuma 2020. gada sākumā ES piedzīvoja stabila ekonomikas un nodarbinātības pieauguma periodu**, kas stratēģijas "Eiropa 2020" sākumposmā ļāva tai atgūties no 2008. un 2009. gada finanšu un ekonomikas krīzes negatīvajām sekām un pat virzīties tālāk.
3. **2019. gadā ES ekonomika turpināja paplašināties**, un nodarbinātība sasniedza augstāko jebkad reģistrēto līmeni, savukārt bezdarbs ES (6,7 %) atgriezās līmenī, kāds pēdējo reizi novērots pirms 2008. gada krīzes.
4. Strauji pieaugot nodarbinātībai, uzlabojās ES mājstaimniecību finansiālais stāvoklis, par ko liecina mājstaimniecību izmantojamie bruto ienākumi, un tā rezultātā **ievērojami uzlabojās arī daudzi citi sociālie rādītāji**. Samazinājās smagas materiālās nenodrošinātības rādītājs, pārmērīgu ar mājokli saistītu izmaksu rādītājs un nabadzības vai sociālās atstumtības risks iedzīvotājiem kopumā un bērniem daudzās dalībvalstīs. Tomēr nabadzības riska pieaugums cilvēkiem, kas dzīvo (daļējās) bezdarbnieku mājstaimniecībās, un nabadzības dziļuma un noturības pasliktināšanās daudzās dalībvalstīs liecina, ka daži sociālās situācijas aspekti salīdzinājumā ar 2008. gadu joprojām ir ievērojami sliktāki.

5. Lai gan stratēģijā "Eiropa 2020" noteiktais nabadzības mazināšanas mērķis ne tuvu nav sasniegts, ir turpinājis sarukt **nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļautu iedzīvotāju skaits**, proti, salīdzinot ar 2008. gadu, 2019. gadā šādu cilvēku bija par gandrīz 10 miljoniem mazāk (vai par gandrīz 12 miljoniem mazāk, neskaitot Apvienoto Karalisti). To galvenokārt noteica tas, ka ievērojami samazinājās to cilvēku skaits, kuri cieš no smagas materiālās nenodrošinātības, un mazākā mērā to cilvēku īpatsvars, kuri dzīvo (daļējās) bezdarbnieku mājsaimniecībās.

... ir apturēti kopš Covid-19 uzliesmojuma

6. Plaši izplatītās pozitīvās pārmaiņas sociālajā situācijā **pārtrauca un pēc tam pavērsa pretējā virzienā Covid-19 uzliesmojuma izraisītā krīze** un ar to saistītie ierobežošanas pasākumi, ko dalībvalstis pieņēma, lai cīnītos pret pandēmiju un aizsargātu savu iedzīvotāju dzīvību un iztikas līdzekļus.
7. **Dažādie sociālās un saimnieciskās darbības ierobežojumi ir būtiski ietekmējuši ES ekonomiku.** IKP Eiropā 2020. gadā kopumā samazinājās par 6,0 %, neraugoties uz spēcīgu Eiropas ekonomikas atgūšanos 2020. gada trešajā ceturksnī, kad vasarā tika atviegloti ierobežojumi, kas pēc tam atkal tika ieviesti, lai ierobežotu otro Covid-19 vilni.
8. Tajā pašā periodā **nodarbinātība samazinājās mēreni salīdzinājumā ar ekonomiskās aktivitātes kritumu, samazinoties par 1,5 %** (par aptuveni 3 miljoniem mazāk nodarbināto) salīdzinājumā ar 2019. gadu. Šis salīdzinoši nelielais nodarbinātības samazinājums bija saistīts ar automātisko stabilizatoru lielo ieguldījumu un to, ka dalībvalstis plaši ieviesa saīsināta darbalaika shēmas, no kurām dažas – ar ES atbalstu, izmantojot *pagaidu atbalsta instrumentu bezdarba risku mazināšanai ārkārtas situācijā (SURE)*, un citus līdzīgus darba tirgus pasākumus.

Sociālās aizsardzības sistēmas ir bijušas galvenais stabilizācijas faktors mājsaimniecību ienākumiem un pastāvīgai piekļuvei sociālajiem pakalpojumiem, ...

9. Sociālās aizsardzības sistēmas bija galvenais stabilizācijas faktors mājsaimniecību ienākumu atbalstīšanā, jo sociālajiem pabalstiem, tostarp saīsināta darba laika shēmām, bija liela nozīme mājsaimniecību ienākumu vispārējā krituma mazināšanā 2020. gadā. Bieži vien uz laiku tika atvieglota piekļuve sociālās aizsardzības sistēmām, lai palielinātu sistēmu efektivitāti to cilvēku aizsardzībā, kuri zaudējuši darbu vai ienākumus. To mazāk veicināja ienākuma un mantas nodokļu korekcijas un citi ātri pieņemti sociālās politikas pasākumi.
10. Par šo stabilizējošo ietekmi liecina – tiek lēsts, ka darbspējīgā vecuma iedzīvotāju (18–64 gadi) vidējais nodarbinātības ienākums ES salīdzinājumā ar 2019. gadu ir samazinājies par 7,2 %, tomēr vidējais mājsaimniecību izmantojamais ienākums, kā arī **vispārējā ienākumu nevienlīdzība un nabadzības riska rādītājs kopumā ir palicis stabils** (saskaņā ar *Eurostat* ātrajām aplēsēm par 2020. gada ienākumiem), lai gan dažādās valstīs un vecuma grupās ir ievērojamas atšķirības.

...bet pašreizējā krīze ir skārusi vairāk to cilvēku, kuri jau bija neaizsargātā situācijā.

11. Neraugoties uz sociālās aizsardzības sistēmu mīkstinošo ietekmi, **pašreizējā krīze ir vairāk skārusi neaizsargātākos** iedzīvotājus, tostarp tos, kuri iesaistīti nestabilās vai nestandarta nodarbinātības formās; personas ar invaliditāti un ilgtermiņa aprūpes vajadzībām (kā arī viņu aprūpētājus); gados jaunākus darba ņēmējus, kuri, visticamāk, ir ļoti pārstāvēti nozarēs, kuras sociālās distancēšanās pasākumi ietekmē smagāk; ģimenes un bērnus neaizsargātā situācijā; bezpajumtniekus; migrantus un etniskās minoritātes. Jo īpaši vecāka gadagājuma cilvēki vai cilvēki ar veselības problēmām ir bijuši īpaši pakļauti Covid-19 vīrusa radītajiem veselības apdraudējumiem. Turklāt sievietēm, kas ir ļoti pārstāvētas kritiski svarīgās veselības un sociālo pakalpojumu nozarēs un jo īpaši vientuļo vecāku mājsaimniecībās, krīzes laikā nācās tikt galā ar pieaugošu darba slodzi un aprūpes pienākumiem.

12. Lai gan 2021. gadā Eiropas mājsaimniecību vispārējā finansiālā situācija nedaudz uzlabojās, finansiālās grūtības ¹ joprojām ir īpaši lielas tām mājsaimniecībām, kurām ir zemi ienākumi, un tas liecina, ka **krīzes finansiālo ietekmi joprojām daudz vairāk izjūt tie, kas atrodas ienākumu sadales zemākajā daļā**. Pandēmijas laikā mājsaimniecības ar zemiem ienākumiem bieži saskārās ar lielākām grūtībām, jo pastāv lielāka iespēja, ka tās dzīvo pārapdzīvotos vai sliktos mājokļos un bez interneta pieejamības mājās.
13. Neraugoties uz pandēmijas salīdzinoši ierobežoto ietekmi uz pensiju sistēmām īstermiņā, joprojām pastāv ienākumu nevienlīdzība vecāku cilvēku vidū, un dzimumu nevienlīdzība kļūst izteiktāka vecumdienās. Pēc desmit gadu ilgajiem uzlabojumiem ES ir apstājies progress nabadzības vai sociālās atstumtības riska samazināšanā vecāka gadagājuma cilvēkiem.

Gaidāmās norises

14. Jaunākās prognozes ² liecina, ka veselības stāvokļa uzlabošanās, kas saistīta ar vakcinācijas līmeņa paaugstināšanos un ierobežojošo pasākumu pastāvīgu atvieglošanu, atjauno ES ekonomiku, un paredzams, ka 2021. gadā IKP pieaugs par 4,8 %. Turklāt, lai gan atveseļošanas temps dažādās dalībvalstīs atšķirsies, **paredzams, ka līdz 2022. gada beigām visas dalībvalstis tuvosies pirmskrīzes izlaides līmenim**.
15. **Paredzams, ka nodarbinātības atveseļošanai līdz pirmskrīzes līmenim vajadzēs vairāk laika**, jo, pirms uzņēmumi atsāk pieņemt darbā, ir iespējams palielināt darba laiku. Papildus ekonomikas atlabšanas ātrumam darba tirgus perspektīvas būs atkarīgas arī no politiskā atbalsta atcelšanas laika un tempa, kādā darba ņēmēji pārdalīsies starp nozarēm un uzņēmumiem pēc pandēmijas un zaļās un digitālās pārkārtošanās kontekstā.
16. **Paredzams, ka sociālās aizsardzības sistēmas īstermiņā un vidējā termiņā joprojām būs pakļautas spiedienam**, ņemot vērā problēmu sarežģītību un Covid-19 krīzes ietekmi uz visneaizsargātākajām personām.

¹ To mājsaimniecību īpatsvars, kuras apgalvo, ka "jātērē uzkrājumi vai jāaizņemas, lai segtu kārtējos izdevumus".

² [Summer 2021 Economic Forecast: Reopening fuels recovery | European Commission \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/summer-2021-economic-forecast-reopening-fuels-recovery_en)

Nemot to vērā, ir jāapsver šādi politikas norādījumi.

17. Lai atgūtos no krīzes un labāk sagatavotos turpmākām ārkārtas situācijām, **dalībvalstīm būtu jāturpina par prioritāti noteikt pasākumus nabadzības un sociālās atstumtības apkarošanai, pieaugošās ienākumu nevienlīdzības novēršanai, kā arī sociālās aizsardzības sistēmu noturības uzlabošanai.** Valstīm ar savu reakciju arī turpmāk vajadzētu īpaši pievērsties neaizsargāto personu situācijai un tajā būtu jāietver mehānismi to atbalstam.
18. Būtu jāpastiprina centieni nodrošināt **spēcīgu minimālo ienākumu aizsardzību, kas saistīta ar piekļuvi kvalitatīviem sociālajiem pakalpojumiem un iekļaujošiem darba tirgiem,** saskaņā ar aktīvas iekļaušanas pieeju un ņemot vērā ES pamatmērķi nabadzības un sociālās atstumtības jomā. Šajā ziņā vajadzības gadījumā būs jāsaglabā vai jāpaplašina investīcijas sociālajā, ilgtermiņa aprūpes un veselības aprūpes nozarē un cilvēkkapitālā. Šādas investīcijas atbalstītu atveseļošanu un palīdzētu stiprināt automātiskos stabilizatorus, tādējādi padarot ekonomiku un sabiedrību noturīgāku pret turpmākām krīzēm. Sociālo pakalpojumu sniegšanā sociālās ekonomikas organizācijas var būt svarīgs publisko iestāžu partneris.
19. **Sociālās aizsardzības** tiesību tvērums, pārnesamība, adekvātums un pārredzamība arī turpmāk būtu jārisina strukturālā veidā, arī apsverot pagaidu pasākumus, kas veikti, reaģējot uz krīzi. Dalībvalstu centieniem būtu jāvadās pēc Padomes ieteikuma par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai ³. Dalībvalstis tiek mudinātas efektīvi īstenot valsts plānus, kas nesen iesniegti saskaņā ar ieteikumu. Plānu ietekme būtu rūpīgi jāuzrauga.
20. Joprojām būs vajadzīgi mērķtiecīgi centieni, lai atbalstītu bērnus, kuriem **draud nabadzība vai sociālā atstumtība**, arī saskaņā ar Padomes ieteikumu par Eiropas Garantiju bērniem ⁴. Visaptverošas darbības, lai veicinātu vienlīdzīgas iespējas, nodrošinot pamatpakalpojumus grūtībās nonākušiem bērniem, var palīdzēt pārtraukt nabadzības pārnesei no paaudzes paaudzē.

³ [Padomes Ieteikums par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai \(2019/C 387/01\)](#)

⁴ [Padomes Ieteikums, ar ko izveido Eiropas Garantiju bērniem \(\(ES\) 2021/1004\)](#)

21. Saskaņā ar *Eiropas Personu ar invaliditāti tiesību stratēģiju 2021.–2030. gadam*⁵ ir jāuzlabo **personu ar invaliditāti** sociālā iekļaušana, nodrošinot iekļaujošāku izglītību, pienācīgu piekļuvi kvalitatīvai veselības aprūpei un ilgtermiņa aprūpei un aktīvu darba tirgus politiku, kas pielāgota viņu vajadzībām.
22. Ir jāturpina censties panākt **migrantu un bēgļu** sociālo iekļaušanu, kam būs vajadzīga integrēta pieeja, kurā apmācība un prasmju uzlabošana tiek sasaistīta ar darba iespējām, kā arī piekļuvi pakalpojumiem – īpaši veselības aprūpei un mājoklim.
23. Ir vajadzīgi arī strukturāli pasākumi, lai novērstu **bezpajumniecību un atstumtību mājokļa jomā**. Šādos pasākumos par prioritārām būtu jānosaka integrētas pieejas, kurās tiek apvienoti tādi elementi kā prevencija, ātra piekļuve pastāvīgam mājoklim un attiecīgu atbalsta pakalpojumu sniegšana. Vajadzības gadījumā būtu jāpaātrina vai jāuzlabo jaunu sociālo mājokļu būvniecība vai piekļuve palīdzībai mājokļu jomā. Dalībvalstu vakcinācijas plāniem būtu jānodrošina pienācīga informācijas sniegšana cilvēkiem patversmēs un bezpajumtniekiem, kas neuzturas patversmē. Būtu pilnībā jāizmanto Eiropas platformas bezpajumtniecības apkarošanai potenciāls stiprināt sadarbību starp dažādām ieinteresētajām personām, kas iesaistītas šā jautājuma risināšanā.
24. Saskaņā ar konstatējumiem Sociālās aizsardzības komitejas un Komisijas 2021. gada kopīgajā ziņojumā par pensiju pietiekamību⁶ būtu jāturpina koncentrēties uz **ilgtermiņa problēmām, kas saistītas ar pensiju pietiekamības un ilgtspējīga finansējuma saglabāšanu** novecojošas sabiedrības un mainīgas ekonomikas un darba tirgus kontekstā.
25. Dalībvalstīm būtu jāturpina **rīkoties, lai paildzinātu darba mūžu**. Centieni pielāgot pensionēšanās vecuma vai karjeras prasības, pabalstus vai uzkrāšanas rādītājus, lai atspoguļotu paredzamā mūža ilguma pieaugumu, būtu jāpapildina ar aktīvu vecumdienu stratēģijām un elastīgām darba iespējām, tostarp iespēju apvienot pensijas ar ienākumiem no darba.

⁵ [Personu ar invaliditāti tiesību stratēģija 2021.-2030. gadam \(COM\(2021\) 101 final\)](#)

⁶ [Sociālās aizsardzības komitejas un Komisijas 2021. gada kopīgais ziņojums par pensiju pietiekamību](#)

26. Ir vajadzīgi neatlaidīgi centieni, lai **samazinātu sieviešu un vīriešu pensiju atšķirību**, kā arī lai nodrošinātu pienācīgu segumu un iespējas uzkrāt pensiju tiesības **nestandarta darba ņēmējiem un pašnodarbinātām personām**.
27. **Veselības aprūpes** jomā dalībvalstu centienos galvenā uzmanība joprojām būtu jāpievērš veselības aprūpes sistēmu noturības, efektivitātes un pieejamības stiprināšanai. Krīze ir parādījusi **spēcīgu drošības tīklu** vērtību, kā arī to, cik stratēģiski svarīga ir **efektīva koordinācija starp sociālajām un veselības aprūpes sistēmām**, lai visiem nodrošinātu piekļuvi kvalitatīvai aprūpei.
28. Ir jāatjauno uzsvars uz **slimību profilaksi un veselības veicināšanu**, kā arī **primārās aprūpes sniegšanas** uzlabošanu. Tas ietver arī labi apmācīta un pienācīgi atbalstīta **medicīniskā personāla** pieejamības nodrošināšanu.
29. Inovatīvas pieejas veselības aprūpes nodrošināšanā varētu palīdzēt risināt veselības aprūpes darbinieku trūkumu. Jaukta pieeja, **kas papildina fizisko pakalpojumu sniegšanu ar digitālajiem pakalpojumiem**, var palīdzēt veicināt kvalitatīvas veselības aprūpes pieejamību visiem. Tajā pašā laikā būtu jāsniedz papildu informācija un atbalsts tiem, kuriem ir ierobežotas digitālās prasmes un ierobežota piekļuve digitālajai infrastruktūrai, lai nodrošinātu, ka viņi netiek atstāti novārtā.
30. Pēc Covid-19 pandēmijas un saskaņā ar konstatējumiem Sociālās aizsardzības komitejas un Komisijas 2021. gada kopīgajā ziņojumā par ilgtermiņa aprūpi ⁷ dalībvalstīm ir ievērojami jāpastiprina centieni risināt strukturālās problēmas saistībā ar **ilgtermiņa aprūpi**. Jo īpaši tas nozīmē nodrošināt kvalitatīvu, cenas ziņā pieņemamu un pieejamu ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu pieejamību visiem, kam tā ir vajadzīga; risināt darbaspēka problēmas un atbalstīt ilgtermiņa aprūpētājus; un uzlabot ilgtermiņa aprūpes izmaksu lietderību laikā, kad pieaug pieprasījums un darbaspēka apjoms samazinās, tostarp izmantojot digitalizācijas potenciālu un koncentrējoties uz profilaksi.

⁷ [Sociālās aizsardzības komitejas un Komisijas 2021. gada kopīgais ziņojums par ilgtermiņa aprūpi](#)

31. Arī ar **pasākumiem, kas neiekļaujas sociālās politikas jomā**, būtu pirmām kārtām jācenšas uzlabot sociālo situāciju visā Savienībā. Visās reformās, tostarp tajās, kas vērstas uz zaļo un digitālo pārkārtošanos, ir jāņem vērā sociālās un nodarbinātības problēmas. Distributīvās ietekmes novērtējumi var palīdzēt novērst nelabvēlīgu sociālo ietekmi.
32. **Eiropas sociālo tiesību pīlāram** arī turpmāk vajadzētu būt atveseļošanas periodā īstenoto centienu virzītājspēkam. Turpmākajos mēnešos un gados pīlāra īstenošanā būtu jābalstās uz trim jaunajiem ES pamatmērķiem Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā, kurus ES vadītāji atzinīgi novērtēja Portu deklarācijā ⁸ un kuri līdz desmitgades beigām ir jāsasniedz nodarbinātības, prasmju un nabadzības mazināšanas jomā. Šajā nolūkā dalībvalstis tiek aicinātas noteikt vērienīgus un reālistiskus valsts mērķus, kas ir pienācīgs ieguldījums ES mērķu sasniegšanā, ņemot vērā valstu apstākļus.
33. Dalībvalstīm būtu optimāli jāizmanto līdzekļi, kas darīti pieejami saskaņā ar **ES atveseļošanas instrumentu (*Next Generation EU*), kā arī pastiprināto ES budžetu 2021.–2027. gadam**. Jo īpaši būtu jāizmanto sinerģija starp klimata aizsardzību un digitalizāciju, no vienas puses, un investīcijām sociālajā infrastruktūrā un prasmēs, no otras puses, tādējādi veicinot taisnīgu pārkārtošanos. Svarīga nozīme atveseļošanas atbalstīšanā būs fondiem, nodrošinot finansējumu programmām ekonomikas atveseļošanai un pandēmijas sociālās ietekmes novēršanai.
34. **Eiropas pusgads joprojām ir efektīvs koordinācijas instruments**, lai veicinātu ilgtspējīgu un iekļaujošu ekonomikas izaugsmi, konkurētspēju, nodarbinātību un pienācīgu sociālo aizsardzību un sociālo iekļaušanu. Joprojām ir svarīgi saglabāt līdzsvaru starp mērķtiecīgām pagaidu korekcijām, kas saistītas ar Atveseļošanas un noturības mehānisma darbības ieviešanu, un Eiropas pusgada sākotnējo mērķi. Šajā kontekstā **EPSCO un tās padomdevēju struktūru loma pusgada procesā būtu jāsaglabā** saskaņā ar iepriekšējiem pusgada cikliem un pilnībā piemērojot Līgumu (LESD 148. pants) un padomdevēju struktūru attiecīgās pilnvaras.

⁸ [Portu deklarācija \(Padomes vietne, 2021. gada 7. maijs\)](#)

35. Lai stiprinātu sociālo Eiropu un atbalstītu Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanu ES un dalībvalstu līmenī, pienācīgi ņemot vērā attiecīgās kompetences, **būtu jāuztur konstruktīvs dialogs starp ES iestādēm, dalībvalstīm, sociālajiem partneriem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām.**
36. Eiropas Komisija tiek aicināta šajā dokumentā izklāstītos politikas norādījumus ņemt vērā 2022. gada ilgtspējīgas izaugsmes stratēģijas sagatavošanā.
-